

տեղ տեղ բառից կրկնութեամբ, տեղ տեղ շարագրութեան արտուղութեամբ և տեղ տեղ ալ դերանուանց զարգաբանութիւններով:

Սակայն կարծես դժուարաւ համոզուող առարկողի մը ձայնն ականջիս մէջ կը հնչէ, ըսելով՝ թէ վերոյիշեալ տողերն, թէ և գեղեցիկ յորինուած տողեր, բայց ասդիւն անդին ծաղկաբաղդ հաւաքուած են, և ուրիշ բան չեն ցուցնեն, բայց միայն այս՝ թէ Սաղմոսարանն յերաւի շատ ներդաշնակ շարագրութեամբ թարգմանուած է հայերենի մէջ. սակայն շատ հեռի է այդ յատկութիւնն այն աստիճանէն՝ որով մենք կարենանք ուղղման ներքո ոտանաւոր գրութեանց կարգը պատելու. վասն զի եթէ ուզենք փորձել ոտանաւորի տողերու բաժնելու ծայրէ ի ծայր ամբողջ սաղմոս մը, պիտի տեսնենք որ չափակաւ գրութենէ կատ օտար են, թէպէտ և բաժնելիք տողերնիս խառն տողեր (versi sciolti) լինին:

Այսպիսի առարկողաց կարճ և համոզիչ պատասխան տուած կը համարիմ՝ Սաղմոսներէն մէկ քանին, ըստ դիպաց առնելով, սպազրութեան ձեռքով վերածել չափական տողերու: ձևի ներքե, և ներկայացնել Բագմավիպիս յաջորդ թերթին մէջ:

Շարայարեղի

Հ. Ա. ՏԻՐՈՅԵԱՆ

Մ Խ Ի Թ Ա Ր

(Շար. տես էջ 297)

ՊԵՆԱՄԱՏ կապոյտ ջրերուն միջեւ Գոհարի նրման փայլէր լուսարեւ կըղզեակըն Սեւան՝ ոյր ափեր զըւարթ Պարէին ի բոյր ծաղկանց բարդ ի բարդ:

Թեւ թեւի տըւած սոխակն ու զեփեւ՝ Մին կը յորինէր զայլայլիկներ բիւր, Միւսըն կապուտակ ջրերուն երես Կը փրթթեցընէր ժրպիտներ պէսպէս:

Լուսինն ալ հրեմն ըլմայլած վերէն Սեւանց երգերուն՝ գուրս կ'ելլէր բոյնէն Եւ կապոյտ ալեաց միջեւ ծրփծրփուն Լըռիկ կը դիտէր իր ցեղեցիկութիւն:

Թեւ թեւի տըւած զայլայլիկն ու բոյր Թըռան կըտրեցին ճանապարհներ բիւր, Եւ փրսփրսալով մէկու մ'ականջին իրենց հայրենիքը դարձան կըրկին:

Դիւթուեցաւ, զոյներ առաւ խընգութեան Այն անձըն ցաւած հօգովք գանազան . . . Բայց ինչպէս սրանալ անոնց ետեւէն, Խըցուած էր ճանապարհ իր ամէն կողմէն:

Բայց գու, ո՞վ անընդ աչք ամենատես՝ Որ թըռուռներուն վըրան կը հըսկն, Մանուաղի անոնց ոյք անմեղ անյանց Հեծեն ի ներքոյ բըռնաւոր տերանց:

Մ'ն, ցըրուէ՛ վանէ՛ այդ ամբաւ խոչեր, Որ հէք պատանոյն ճանապարհն են բըռներ. Ու տար զինքն հասցոր ի Սեւան կըղզին Ուր լըսէ անձաւ չըքնաղ Եղիցիւն...

Կու գար կը հասնէր արդ յԷջմիածին Միւթար պատանոյն ծանօթներէն մին, Ստեփանոս անուն՝ զայր ուխտի համար, Եւ պիտի անկից ի Սեւան երթար:

Ցընծաց յամաղիր եղաւ Մըխիթար, Մեկնիլ անոր հետ գաղտուկ ծածկաբար. Բայց կը վարանէր, ինչ հընար զըտնել Հաճել կարելի չէր ըլմեքայէ:

Ինչ կը տատամնիս, զընա՛ Մըխիթար Սուրբ Էջմիածինն առ մատակարար, Բարեհամբոյր մարդ մ'է նա զըթասէր. Գնա պատմէ՛ իրեն ցաւերդ ու իղձեր:

Նա քեզ պիտ' ըլլայ պաշտպան օգնական Ու սորվեցընէ փախելու ճամբան... Ինչ ունիս չունիս փութա ժողովէ, Մանօթը արդէն քեզ մօտ գիւղի ըսպառէ:

Դեռ մալթ էր կանուխ եղաւ Մըխիթար, Ունեցածն առաւ ընկաւ ճանապարհ,

Մինչ յեկեղեցին, իրեն վարդապետ
Ժամերդ կատարէր ուրիշներուն հետ.

Եւ միանալով իրեն ծանօթին
Հսկրսան երթալ ի Սեւան կըզդին:
Էր ժամերդութիւնն արդէն աւարտեր,
Միքայէլ ելեր Մըխիթար փընտուէր:

Իրարու ետեւ խընդրակներ զըրկեց
Ամէն կողմ՝ պատգամ ու լուր արձըկեց.
Բայց ամէնքն ունայն դարձան ամօթով,
Մըխիթար յառաջ կ'երթար ապահով:

Հասան յԱրտաշատ՝ հոն ուր սուրբ Գրիգոր
Տասնեակնից տարի վիրապէին մէջ խոր
Երկներ և ծըններ էր ազգ մի ողջոյն,
Ճըգնելով ի մէջ կայտառդ օձերուն:

Ուխտերնին ըրին ու ելան ճամբայ
Եւ հուսկ յանապատն հասան Սեւանայ.
Ուր թեւ թեւի տուած սոխակն ու զեփիւս
Ընդ առաջ եկան մաղթանքներով բիր:

Մենաստան մը կար վաղժամանակայ
Անապատին մէջ կըզդէր Սեւանայ,
Ուր պահէր, ճըգնութիւնք, սաղմոսերգու,
(Թիւնք,
Երբնադիր աղօթք, խարազն և հըսկմունք,

Եւ այլ արտաքին ճըգնութեանց ձեւեր
Ի գործ զըրուէին. բայց բան մը պակսէր.
Հոգեւոր վարուց կըրթութիւն երբեք
Ձըկըրցաւ զըտնել հոն պատանին հէք:

Մըխիթար գարձեալ կու լար, կը տըխրէր.
Կը գոչէր. ինձ Բնչ պիտ' ըլլայ, ո՞վ տէր,
Սըրտիս փափաքածն հո՞ս ալ չըզտայ,
Ճամբայ մ' ինձ ցուցուր, Բարձրեալ Եհովա:

Օր մ' էր, և օրն այն բարի և զըւարթ,
Բնութիւն համօրէն կար լուս և հանդարտ.
Թեւ թեւի տըւած սոխակն ու զեփիւս
Շունչերնին բըռնած կային լուս ու մուս:

Եւ լըճին կապոյտ ալեակներ ժըպտուն
Անձայն փըշըրին ի վերայ աւզուն,

Եւ արփին վերէն վըսեմ բոցահեր
Բանի մ' ըսպասէր կարծես անհամբեր:

Լուս կեցիր և դու, ո՞վ թերսհատաւ,
Բաց հոգւոյդ աչերն, աչեր լուսառատ,
Դիբ ամբարտաւան մըտքիդ շափ սահման,
Կատարուածը չէ՛ սովորական բան:...

Տիրամօր Կուսին պատկերին առջև
Հեծէր արտասուէր ոքիկ մ' հեւ ի հեւ.
Եկեղեցւոյն մէջ ուրիշ ոք չըկար,
Ձըկար ուրիշ ձայն, Հըծծիւն կամ բարբառ:

Եւ այն պատանեակ՝ արտասուացն աղբիւր
Այտերէն ի վար սահնչնելով բիր,
Բացած իր սըրտին ցաւերն հագար
Պաղատէր կարգայր առ սիրելին Մայր:...

Ուր ես, ո՞վ սուրբ Կոյս, Կոյս լուսապայծառ,
Առ որ կը դիմեն ոքիկն ու թըշուառ,
Որ յերկնից կամարն իբրեւ աստղ անընձ՝
Հըսկեա և հասնիս անոնց յօգնութիւն:

Տէ՛հ, պատե՛լ ամպերն ու հասիբ, սուրբ Կոյս,
Քու ջերմեռանդիդ դուն ես միակ յոյս.
Յըրուէ՛ փարատէ՛ ցաւերն ու թախիծ,
Յամբըցուր աչերն իր արտասուալից: —

Արտասուաց շիթերն արդէն բարձրացեր
Հասեր էին վաղ ամպերէն ի վեր.
Եւ օգոստափառ տիրուհին լուսեղ
Սլանայր գայր յերկիր տեսիլքով շըբեղ:

Հագած ըզգեռոտներ ջինջ ծաղկէնրկար՝
Երեւցաւ յանկարծ հոն ի սուրբ տաճար,
Ձէր միայն՝ կու դար երկու կուսանօք,
Երկուքն ալ չըքնաց լուսաւոր դիմօք:

Տաճարն էր զարձեր ծով մ' արդէն լուսոյ,
Հոտ մ' առնու բուրբէր քան զամէն խընկոյ,
Եւ Հէք պատանին հիացած ապշած
Սըանչանայր դիտէր զայն զեղ վեհապանծ: —

Բայց դուք փութացէ՛ք, Մանտէ՛, Մարիամ,
Յայտնելու առ ձեր բարեպաշտիկ սան,
Թէ նա ինքն է սուրբ Կոյսն Աստուածամայր,
Առ որ ձեր սանիկ պաղատէր կարգայր: —

Լրսեց Մըխիթար, Հըրճուեցաւ անհուն,
Ձինքն ողողեց նոր խինդ, նոր ցընծութիւն.
Վեր առաւ աշերն, հրաշացաւ մընաց,
Լոյսերըն տեսաւ անոր սուրբ գիմաց:

Լըռիկ կը խոկար բնութիւն Համօրէն,
Լեռ, դաշտ, սար ու ձոր, արարածք ամէն.
Թեւ թեւի տըւած սոխակն ու զեփիւռ
Շունչերնին բըռնած կային լուսուճուռ:

Բացաւ սըրբենի շըրթանց կարմրիկ լար,
Ու կը հարցընէր Աստուածորդւոյն մայր.
«Մխիթար, ի՞նչ կ'ուզես ինծմէ, ի՞նչ խըն-

(դրեն)»:

«Մայրիկ, զայն կ'ուզեմ, ինչ որ դուն կ'ու-

(զես)»:

«Եղիցի», ըսաւ, ու սըլացաւ վեր,
Կուսածօրն երկու՝ կըտարելով ամպեր.
Լըռիկ կը խոկար բնութիւն Համօրէն,
Լըռիկ հեծէին արարածք ամէն:

Լրսեց Մըխիթար այն անուշ բարբառ,
Լրսեց ու ցընծաց զԵղիցիէ անճառ.
Լրսեց և բնութիւն, սոխակն ու զեփիւռ,
Եւ դայլայլիկներ յօրինեցին բիւր:

Լրսեց և Մասիս և արծաթ գըլխուն
Թօթիկեց ամպն ու մէջ, զերդ արեւ փայլուն
Կողերէն ի վար ճածանչներ հազար
Վազցուց ողողեց զՀայաստան աշխարհ:

Լրսեցին մատուռն, զեզօրայք, վանքեր,
Լրսեցին մեր հին Հարց սուրբ ածիւններ.
Եւ եկեղեցեաց անուշակ զանդակք
Անճառ բարբառոյն տըւին արձագանգ:

* * *

Ջօրացած հրաշից ձայնիւ Մըխիթար
Խորհեցաւ զառնալ յիւր բընիկ գաւառ.
Թեւայտ ճըգնաւորքն հոն ի մենաստանն
Ըղձային պահէլ զայն գանձ պատուական:

Թողով խընդութեամբ ըզկըզդին Սեւան
Հետ իւր ուղեկցին եկան յԵրեւան,

Եւ խառնըեցան պատրաստ կարանին
Որ մեկնելու վրայ էր դէպ ի Կարին:

Բայց ճամբան երկայն է, ո՞վ Մըխիթար,
Ի՞նչպէս տի կըտրես մըղոններ հազար.
Գըրաստ մը գնեցէք ու նըստէք վըրան
Փոխն ի փոխ մինչեւ հասնիք յօթեւան:

Կարաւանն հասեր ի վանս Բասենոյ —
Հեռի օրուան չափ ի քաղքէն Կարնոյ, —
Եւ ուղեւորներն իջնվանէին
Ընդ որս Ստեփանոս և մեր պատանին:

Ընկած պատկերի մ' տոջեւ ծընրաղիւր,
Աղօթէ երկայն ժամեր անձանձիր
Մէկիկ մ' հոն վանքին եկեղեցւոյն մէջ
Ուր պըլպըլայ ճրագ մը կէս վառ կէս չէջ:

Պատկերն այն պատկեր մ'էր յար և նըման
Անոր՝ զոր տեսեր էր նա ի Սեւան.
Ո՞վ ժամ ցընծութեան, անուշ Եղիցիէ
Դարձեալ նորոգուէր ի մէջ իւր սըրտին:

Ապա կը մատչէր ի համբոյր աջոյն
Եպիսկոպոսին Մեղքիսէթ անուն,
Ու խօսէր երկար և սիրաւ կապուէր
Եպիսկոպոսին, ու զնա յորդորէր

Մընալ հոն իր մօտ՝ ուսուցիչ ըլլալ
Իր թեմին մանկանց՝ վարուէն հոգեփայլ.
Մարգարիտ մ'էր ձեռքն ընկաւ պատուական
Ի՞նչպէս չըյարգել սիրով իսկական:

Կեցիւր, Մըխիթար, կեցիւր վանքիդ մէջ,
Եպիսկոպոսիդ խօսքերն են անկեղծ.
Քեզի երեւոյց սուրբ Կուսին պատկեր,
Եկեղեցւոյն մէջ է՝ քեզ միշտ ընկեր:

Խօսք զընելով հետ եպիսկոպոսին,
Անգամ մ' ի քաղաքըն զընա՝ Կարին,
Յընդդէմ հանդերձներ յըղեր են քեզի,
Ա՜ն զանոնք, դարձիր վանք փութանակի:

Մի՛ մրտիկ ըներ մեծամեծ խոստմանց,
Սիրալիւր բանից և հրապուրանաց,
Ջոր քեզ պիտ' ընէ առաջնորդ տեղւոյն,
Եպիսկոպոս ոմն Աւետիք անուն:

Այդ մեծ մեծ խոստմանց փորձերն առեր դուն,
Յիշէ՛ Միքայէն այն ահագորոյն,
Որ անխիղճ, անգութ չարչարեց ըզբեզ,
Սըրտիկդ արեւնեց վիրօք աղկէզ:

Վեր է վերոյ խօսք մ' ըսէ ու ելի՛ր
Շիտակ Բասենոյ վանքը շուտ դարձիր.
Գիտես անընդել բարուք մէկն է դա,
Գուցէ բըռնութեամբ ըզբեզ թող չըտայ:

Ի Բասենոյ վանքն դարձաւ Միխիթար,
Ուր Մելքիսէլ գինք սիրով հայրաբար
Ընդունեց, յանձնեց զհոգ եկեղեցւոյն,
Եւ իրեն թեմի մանկանց կըրթութիւն:

Անգին Աւետիք սպասեր սիրտ է դող,
Բայց չըկար եկող, չըկար և գնացող.
Մարդ զըրկեց կ'ուզէր բերել տալ բըռնի,
Բայց Մելքիսէլ շատ բուռն էր քան զանի:

Կու գար կը հասնէր ի Կարին քաղաք
Ղազարն այն, ծանօթ մեզ, մեծաշնչակ,
Որուն ի սկըզբան չըկըրցաւ Միխիթար
Ըլլալ աշակերտ՝ այն անուան պայծառ:

Գըրեց թուղթ շողովմ, բընքուշ խօսքերով,
Յորդորէր զանի ձոխ խոստումներով,
Բայց յոյսն ի դերեւ կ'ելլէր, զի Միխիթար,
Գըրէր թուղթ ուշիմ, հրաժարէր ի սպառ:

Կու գար Բասենոյ վանքն անձամբ Ղազար,
Խօսքեր, խոստումներ հազար ու հազար.
Թըրթէզ իմացայ թու ուշիմութիւն,
Վանքըս գաս՝ կ'ըլլաս խիտ հըռչականուն:

Առանց ուսուցչի թէ աշղշափ, կ'ըսէր,
Ուսմամբ, գիտութեամբ յառաջ ես գնացեր,
Ինչպիսի մեծ մարդ մը պիտի ըլլաս
Յիմաստասիրացս եթէ առնուս դաս:

Բայց այդ սընտախ խօսքեր մեծաբան
Զուշիմ պատանին զըրդուել չըկըրցան,
Ու հրաժեշտ առով տըրտում ու տըխուր
Կը մեկնէր Ղազար ալ յուսակըտուր:

Կը մեկնէր նա, բայց դուն, ո՛վ Մելքիթար,
Լաւ բրիւր կեցար ուժով ու յամազ.

Զի ո՛չ միայն քեզ անօգուտ էր ան
Այլ վըտանդ իսկ կար կեանքիդ պատուական:

Դեսպաններ Պարսից դանայր ի Պոլսոյ
Երթալ զկա ի Շօշ ի քաղքէն Կարենոյ,
Ղազար միացաւ անոնց կարանին
Գընալ անոնց հետ զկա յէջմիամին:

Կար գէշ սովորելով մ' սր երբոր դեսպանն
Ի սահմանազուրկն հասնէր օսմանեան,
Իրեն վայրենի խուճուղ ընկերներ
Յափըշտակէին մատաղ աղջիկներ:

Օսմանեան դիմուորք գիտելով զայս քաջ
Կային կազմ պատարաստ կըռուելու քաջ քաջ,
Աղջիկներն անունց ձեռքէն առնուին,
Եւ շատ դիտիներ փռէին ի գետին:

Պատահեցաւ ճիշդ նոյն բանն այս անգամ.
Յարձակեցան քաջ գիտուորքն օսմանեան,
Շատեր փրոցին, թողուցին հազար
Վերաւոր, ընդ որս և մերքս Ղազար:

Ժանտախտը բըռնէր Բասենոյ գաւառ
Զարդ կու տար հընձէր անգուլ անդադար.
Կը մեռնէր նոյնպէս մեծատան մ' որդի,
Միխիթար պատանոյն գրեթէ համատի:

Եւ ըստ ազգային մեր սովորութեան,
Մեռնող պատանոյն ըզգետնէր ամենայն
Առ առաջնորդն հոն բերին վանատուն,
Զորոնք յանձնեց նա Միխիթար պատանոյն:

Միխիթար անոնց պէտք ունէր հազաւ,
Անխիղճ, և վըտանդ մը չեղաւ բընաւ.
Եւ ինչ, կը ժըպրհէր արդեօք այն ժանտախտ
Հայոց աշխարհին մըթմազնել ըզբախտ...

Երկու կիներու ձեռքով սատանայ
Միխիթար պատանոյն ահա վըբան գայ,
Աղտոտ թըշնամին՝ սըրտէն սըրբասէր
Յաղթուած ամօթով զընայր կորսուէր:

* *

Առ Մելքիսէլ գայր Վեհէն գիր, հրաման
Նըրբակ ելել յՈւփթիս, Նարեման,

Երկու զաւաններ Բասենոյ թեմին,
Հետն առնուր նաեւ Մխիթար պատանին:

Էր նա այն ատեն տասնեւեօթ տարուան,
Հըմուտ կանոնաց եկեղեցական.
Ձոր կ'առնուր իրեն Հետ իբր օգնական
Իր այն ընելիք նըւիրակութեան:

Ձի պարզամիտ մէկն էր ինք Մելքիսէթ,
Կարգաց անհրմուտ, ի գըրոց տըզէտ.
Եւ իր քարոզին նիւթն էր միշտ Տովբիթ,
Ուր որ երթար, բայց էր արդարամիտ:

Հրամայէր ամէն տեղ ուր որ հասնէր՝
Կարգալ յայսմաւորք, խօսել քարոզներ.
Եւ անոր բարի համբաւին վրբան
Բերկրէր աննախանձ սիրով հայրական:

Գունդագունդ զիմէ ամբօխըն ծարաւ
Անոր խօսքերուն պերճ ու սրտապրաւ.
Եւ զինքն առաջնորդ ընել կը ցանկայ,
Երբ տարիքն առնէ՝ հասակով մեծնայ:...

Այսպէս Մելքիթար յանըստգիւտ համբաւ,
Տասնեւեօթն ամիս հոն վանքը կեցաւ,
Բարի օրինակ տալով ամենուն,
Ամէն բանի մէջ ուշիմ՝ և արթուն:

Բայց յետոյ ինչ ինչ պատճառաց համար,
Ուզեց նա դառնալ յիւր բրնիկ գաւառ...
Անշղ կարգամ եւ Բասենոյ վանքին,
Ոյր ձեռքէն ելլէ մարգարիտն անգին:

Անշղ և քեզ, ո՞վ առաջնորդ տեղւոյդ,
Որ ցուցիր անոր հօր մը սէր ու զօւթ.
Անշղ, զըրկըւիս սիրուն որդիդ,
Յիշատակդ օրհնեալ է բայց Մելքիսէթ:

Հ. Ա. ՂԱԶԻՆԻԱՆ

Շարայաբեդի

ՊԱՐՏԻԶՊԱՆՈՒԹԻՒՆ. գրեց Հ.
Մանուէլ Վ. Քաջունի ի Մխիթարեան
ուխտէն: — Վննետիկ, Ս. Ղազար, 1899,
312 էջ, գին՝ 1.50 ֆր.:

ԻՄԱՍՏՈՒՆԵ ԽԻԿԱՐ

Ե Ի

ՏՈՎԵԻԹԱՅ ԳԻՐԲԸ

(Շար. տես յէջ 160)

Ի վաղուց արդէն ծանօթ է այն սերտ
տոնչութիւնը՝ որ կայ ի մէջ Խիկարու Պատ-
մութեան և Փոխադարձ Եսովպոսի Վարուց.
վերջնոյս Բաբելոնի և Եգիպտոսի արքունեաց
մէջ ունեցած գէպքերը նման են ըստ ամ-
նայնի Խիկարու Պատմութեան, ի բաց ա-
ռեալ անձանց անունները:

Այս գրիթէ նոյնութիւնը, ուրեւտաններդ
չարուն սկիզբէն արդէն պայծառ ճանչցած
էր Յ. Ս. Աստեմանի երեւիլ արեւելագէտն,
որ կ'ըսէ. «De Hicaro eadem fere nar-
rantur quæ de Æsopo Phrygio»¹:

Եսովպոսի Վարըր, որուն իբր հեղինակ
ճանչցուած է² յոյն Պլանուդոս միանձն,
թէպէտ ճշտիւ զիսկար կը նկարագրէ, սա-
կայն հարկ կը համարինք նշանակել՝ որ
Խիկարու առարկութեամբ առեղծոքածներէն եր-
կուքը կը պակսի Եսովպոսի Վարուց մէջ.
անտարակոյս յոյն խմբագրողը շատ տղայա-
կան համարած պիտի ըլլայ զանոնք: Բաց
ասկէ, ապրիտիտը պատժելու մասին մէջ,
յետինս մեղմած է Խիկարու Պատմութեան
խտուութիւնը: Երբ լիկեբիոս կը մասնիկ զա-
պաշնորհը (զԵՆՆՈՍ) Եսովպոսի ձեռքը, Ե-
սովպոս կ'ընդունի զնա իբր իւր որդին և

1. Bibliotheca Orientalis Clementino-Vati-
cana (III, 1286). — Հոգմ 1719-1728:

2. Եսովպոսի Վարուց հեղինակը ո՞վ ըլլալուն
վճռական պատասխանին ժամանակն դեռ հեռի
է. (Տես Karl Krumbacher: Geschichte der
byzantinischen Litteratur. Բ. սպ. Մոսկաւոյ.
1897, էջ 897):